

6-SINF O‘QUVCHILARINING O‘QIB TUSHUNISH KO‘NIKMASINI RIVOJLANTIRISHDA INTERFAOL METODLAR VA AMALIY YONDASHUVLAR

Alimardonova Mohlaroyim Zayniddin qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat

O‘zbek tili va adabiyoti universiteti 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada 6-sinf o‘quvchilarida o‘qiganini tushunish ko‘nikmasini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari va amaliy yondashuvlari yoritilgan. Metakognitiv strategiyalar, interfaol metodlar va didaktik o‘yinlar yordamida o‘quvchilarda matn bilan ishlash ko‘nikmalarini shakllantirish yo‘llari ko‘rib chiqilgan. O‘qituvchining metodik roli, shuningdek baholash va motivatsiyaga doir tavsiyalar ham bayon qilingan.

Abstract: This article explores the theoretical and practical foundations of developing reading comprehension skills among 6th-grade students. It discusses the application of metacognitive strategies, interactive teaching methods, and didactic games to strengthen students' abilities to work with texts. The article also highlights the methodological role of teachers and provides suggestions related to assessment and motivation.

Kalit so‘zlar: 6-sinf, o‘qiganini tushunish, metakognitiv strategiya, interfaol metod, o‘yinli dars, metodika, o‘qituvchi roli.

Keywords: 6th grade, reading comprehension, metacognitive strategy, interactive method, game-based learning, methodology, teacher’s role.

Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, tahliliy yondashuvi va muloqotga kirisha olish qobiliyatini shakllantirish muhim vazifa sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, 6-sinf bosqichi — bu o‘quvchilarning matn ustida ishlash ko‘nikmalari yanada chuqurlashadigan, o‘rta bo‘g‘in o‘quv faoliyatiga o‘tish davridir. Shu sababli aynan shu sinfda o‘qiganini tushunish malakasini shakllantirish o‘ziga xos metodik yondashuvlarni talab qiladi.

O‘qib tushunish — bu o‘qilgan matndan ma’no chiqarish, asosiy fikrni ajratish, muallifning nuqtai nazarini anglash va unga mustaqil munosabat bildirish jarayoni bo‘lib, u faqat so‘z va gaplarni o‘qish emas, balki mantiqiy va mazmuniy anglashni ham o‘z ichiga oladi¹. Bu ko‘nikma shakllanganda o‘quvchi nafaqat ona tili, balki boshqa fanlarda ham muvaffaqiyatga erisha oladi.

¹ Güneş, F. (2000). Okuma Anlama Öğretimi. Ankara: Ocak Yayınları.

Psixolog olim J. Piagetning fikriga ko‘ra, 11 yoshdan boshlab o‘quvchilarda abstrakt fikrlash shakllana boshlaydi, ya‘ni ular tushunchalar, sabab-natija bog‘liqliklari asosida fikr yuritish qobiliyatiga ega bo‘ladi. Vygotskiy esa “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasida ta‘kidlaganidek, har bir bola o‘ziga yaqin kattalar yoki bilimli tengdoshlar yordamida yuqoriroq bilim darajasiga chiqishi mumkin². Bugungi kunda bu yo‘nalishda o‘zbek olimlaridan Shohruh Abduraimov, Qodirova M, Z. Karimova va boshqa tadqiqotchilar tomonidan amaliy izlanishlar olib borilmoqda. Ularning ishlari shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarda o‘qiganini anglash ko‘nikmasini shakllantirishda metakognitiv strategiyalar, interfaol metodlar va didaktik o‘yinlar muhim rol o‘ynaydi. Biroq maktab amaliyotida ko‘plab 6-sinf o‘quvchilari matnni o‘qigani holda uni to‘g‘ri tushuna olmaydi. Shu sababli ushbu maqola 6-sinf o‘quvchilarida o‘qiganini tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirishning ilmiy asoslarini, metodik yondashuvlarini va o‘qituvchi uchun amaliy tavsiyalarni chuqur tahlil etadi.

1. O‘qib tushunish tushunchasining nazariy asoslari.

O‘qiganini tushunish — bu o‘quvchining matndan axborot olish, uni o‘z tajribasi va avvalgi bilimlari bilan bog‘lash, tahlil qilish va undan to‘g‘ri xulosa chiqarishidir. Güneş o‘z tadqiqotlarida o‘qiganini tushunishni ikki darajaga bo‘ladi: literal anglash (yuzaki) va inferensial anglash (chuqur tushunish).

2. O‘qiganini tushunishni rivojlantirishda metakognitiv strategiyalar. Metakognitiv strategiyalar — bu o‘quvchining o‘z bilim faoliyatini kuzatish, baholash va boshqarish strategiyasidir. Shohruh Abduraimov bu yondashuvni 6-sinf o‘quvchilarida o‘zlashtirishda asosiy vosita deb hisoblaydi³. Masalan, “Men nimani bilaman?”, “Nimani tushunmadim?” kabi savollar o‘quvchiga o‘z o‘qish faoliyatini anglash imkonini beradi.

3. Interfaol metodlar.

Interfaol dars metodlari — bu o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi faol muloqotga asoslangan usullardir. Misollar: “Fikrlar jarchisi”, “Insert”, “Murabbiy-o‘quvchi”, “Bahsli savollar” va boshqalar. Misol uchun “Fikrlar jarchisi” metodini tahlil qiladigan bo‘lsak bu metod o‘quvchilarning mavzu bo‘yicha fikrlarini yig‘ish, ularni tahlil qilish va guruhlash orqali chuqurroq tushuncha hosil qilishga yordam beradi. U quyidagi bosqichda o‘tkaziladi:

² Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.

³ Abduraimov, Sh. (2021). *Boshlang‘ich sinflarda o‘qish ko‘nikmalarini shakllantirish metodikasi*. Toshkent: Fan.

1. **Matn tanlash:** Bunda o‘quvchilarga muayyan mavzu doirasida matn taqdim etiladi. Masalan, “Inson huquqlari nima?”
2. **Fikrlarni yig‘ish:** O‘quvchilar o‘z fikrlarini yozma ravishda bildiradilar.
3. **Fikrlarni guruhlash:** Yig‘ilgan fikrlar umumiy mavzular bo‘yicha guruhlanadi.
4. **Muhokama:** Har bir guruh o‘z fikrlarini taqdim etadi va umumiy muhokama o‘tkaziladi.
5. **Xulosa:** O‘quvchilar umumiy xulosa chiqaradilar va o‘z fikrlarini taqdim etadilar.

Namunaviy matn:

Mavzu: “Inson huquqlari nima?”

Matn: Inson huquqlari — bu har bir insonning tug‘ilishidan boshlab ega bo‘lishi kerak bo‘lgan asosiy huquqlar to‘plamidir. Ular insonning erkinligi, tengligi, adolatli sud, ta’lim olish, ish bilan ta’minlanish kabi huquqlarni o‘z ichiga oladi. Inson huquqlari barcha davlatlar tomonidan hurmat qilinishi va himoya qilinishi kerak...

Topshiriqlar:

1. **Fikrlarni yozish:** “Inson huquqlari” mavzusi bo‘yicha o‘z fikrlaringizni yozing.
2. **Guruhlash:** Yozgan fikrlaringizni quyidagi guruhlariga ajrating:
 - o Erkinliklar
 - o Tenglik
 - o Adolat
 - o Ta’lim va ish
3. **Muhokama:** Har bir guruh o‘z fikrlarini sinfga taqdim etadi va umumiy muhokama o‘tkaziladi.
4. **Xulosa:** O‘zingizning fikrlaringizni umumlashtirib, xulosa yozing.

Didaktik o‘yinlar⁴

- “So‘z tuzish” — matndan yangi so‘zlar yasash.
- “Savollar qurilishi” — matn asosida savollar tuzish.
- “Qanday yakun topadi?” — hikoyani davom ettirish.
- “To‘g‘ri yoki noto‘g‘ri” — faktlarni baholash.

5. O‘qituvchining metodik roli.

O‘qituvchi o‘qiganini tushunishni rivojlantirishda muhim o‘ringa ega. U savollar beradi, vizual materiallar yaratadi, matn tanlaydi, baholash mezonlarini aniqlaydi⁵.

⁴ Karimova, Z. (2020). Til va adabiyot darslarida innovatsion yondashuvlar. Samarqand: Ma’rifat nashriyoti.

⁵ Qodirova, M. (2019). O‘quvchilarning nutqini va tafakkurini rivojlantirish. Toshkent: O‘qituvchi.

6-sinf o‘quvchilarining o‘qiganini tushunish ko‘nikmasi – ularning kelgusidagi o‘quv faoliyati va tanqidiy fikrlash salohiyati uchun muhim poydevordir. Metakognitiv strategiyalar, interfaol usullar, didaktik o‘yinlar va o‘qituvchining metodik yondashuvi bu borada muhim vositalar hisoblanadi.

Bu boradagi amaliy tavsiyalar qatoriga strategiyalarni dars rejalariga kiritish;
matn bilan ishlashda savollar va chizmaaviy vositalardan foydalanish;
o‘yinli darslar tashkil qilish;
baholashda jarayonga e’tibor qaratish;
internet manbalardan foydalanish kabi jarayonlarni kiritish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abduraimov, Sh. (2021). Boshlang‘ich sinflarda o‘qish ko‘nikmalarini shakllantirish metodikasi. Toshkent: Fan.
2. Güneş, F. (2000). Okuma Anlama Öğretimi. Ankara: Ocak Yayınları.
3. Karimova, Z. (2020). Til va adabiyot darslarida innovatsion yondashuvlar. Samarqand: Ma’rifat nashriyoti.
4. Piaget, J. (1952). The Origins of Intelligence in Children. New York: International Universities Press.
5. Qodirova, M. (2019). O‘quvchilarning nutqini va tafakkurini rivojlantirish. Toshkent: O‘qituvchi.
6. Selçuk, Z. (2000). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayınları.
7. <https://uzedu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligining rasmiy veb-sayti.
8. <https://kitob.uz> – O‘zbekcha matnlar, darsliklar va bolalar adabiyoti platformasi.